

HANEFİLERE GÖRE HİBEDEN DÖNMENİN ŞARTLARI

CONDITIONS FOR RETURNING FROM THE GRANT ACCORDING TO HANAFIS

Prof. Dr. Nuri Kahveci

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Hukuku Anabilim Dalı
nurikahveci@hotmail.com

ORCID ID: 0000-0003-0114-1481

Öğretmen Fatih KUŞ

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi SBE İslam Hukuku Doktora Öğrencisi

fatihkus861@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-5837-0659

ATIF: Kahveci, Nuri, Fatih Kuş, “Hanefilere Göre Hibeden Dönmenin Şartları”, Hikmet Yurdu, CİLT: 14, SAYI: 27, 2021/1 ss.79-93

ÖZ: Özellikle insanın sosyal yönü ile özünde taşıdığı yardımseverlik ve cömertlik duygularından beslenen hibenin insanlık tarihi kadar uzun bir geçmişi vardır. Tarihi süreçte hemen her toplumda farklı isimler ve şekiller altında yaygın bir uygulama alanı bulmuş ve çeşitli hukuki düzenlemelere konu olmuştur. Bu sebeple İslam hukuku da hibe olgusuyla yakından ilgilenmiş konu ile ilgili hukuki düzenlemelere yer vermiştir. Bu bağlamda İslam hukukçuları hibe konusuna eserlerinde yer vermiş; hibenin mahiyeti, kuruluş şartları, geçerlilik şartları ve hibeden dönülüp-dönülemeyeceği hususlarında Kur’an ve Sünnet delilleri ışığında değerlendirmeler yapmışlardır. Hanefiler her hangi bir karşılık beklenmeksizin bir malın sahibi tarafından hayatta iken bir başkasına temlikini ifade eden hibede “hibe edenin bir karşılık almamış olmasının hibe ettiği mal üzerinde hala bir tasarrufta bulunabileceği” yaklaşımını benimsemişlerdir. Bu sebeple hibe edenin hibesinden dönebileceği görüşünü esas almışlardır. Cumhur ise tamamlanmış bir hibenin hibede bulunan taraf açısından bağlayıcılık kazandığını, babanın çocuğuna hibesi hariç hibede bulunanın hibesinden dönemeyeceği görüşünü esas kabul etmiştir. Hanefilerin dinen doğru bulmayıp hukuken hibe edenin hibesinden dönebileceği görüşünü kabul etmiş olmaları mutlak olmayıp bazı şartlara bağlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: İslam Hukuku, Akit, Hibe, Rücu’, İvaz

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 19 Kasım/November 2020

Kabul Tarihi / Accepted: 24 Kasım/November 2020

Yayın Tarihi / Published: 01 Ocak/January 2021

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Ocak-Haziran /January-June

Cilt / Volume: 14 Sayı / Issue: 27 **Sez / Pub Date:** Ocak-Haziran, 2021/1 **Sayfa / Pages:** 79-93

İntihal / Plagiarism: Bu makale, iThenticate intihal programıyla tarandıktan sonra, iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Conditions For Returning From The Grant According To Hanafis

Abstract

Feeding on emotions, the grant has a long history as human history. In the historical process, it has found a widespread application under different names and forms in almost every society and has been subject to various legal regulations. For this reason, Islamic law has also closely dealt with the grant phenomenon, and includes legal arrangements on the subject. In this context, Islamic lawyers have included the issue of grant in their works; made evaluations in the light of Quran and circumcision evidences about the nature of the grant, establishment conditions, validity conditions and whether or not the grant could be returned. Hanafis take the view that the donor can return from the grant, since they adopt the approach that the donor can still make a disposition on the donated property in the grant, which refers to the assignment of a property by its owner to another while he is alive, without expecting any reward, and the republic can return a completed grant. It accepted the view that it was binding for the party making the grant and that the donor, except for the father's child grant, cannot return from the grant. The fact that the Hanafis did not find it religiously correct and accepted the view that the grant could legally return from the grant is not absolute, it is bound by some conditions.

Keywords: Islamic law, Contract, Donation, Revocation, Consideration

Giriş

İnsanlarla iç içe yaşamaya mecbur olan insanın bu sosyal yönünden ve psikolojik yapısından kaynaklanan yardımseverlik ve cömertlik duygularına sahip olması onu bazı fedakârlıklara yönlendirmektedir. Bu anlayışın toplumsal yansımaları arasında sahip olduğu bir malı başkasına hediye etmek suretiyle bağışlama önemli yer tutar. Bu davranış biçimini tarihi süreçte hemen bütün dinler ve düşünce akımları da desteklemiştir. İslâm, Müslümanların yardımlaşmalarını ve karşılığını Allah'tan bekleyerek ellerindeki başkalarıyla paylaşmalarını teşvik etmiş, hatta bu şekildeki davranışlarını ibadet kapsamında değerlendirmiştir. Hibe konusunda İslam hukukçuları meşruluğu Kur'an ve sünnetten delillendirme yoluna gitmiştir.¹ Buna göre Kur'an-ı Kerim'deki, "...Eğer gönül hoşluğu ile size bir şey bağışlarsa onu afiyetle yiyin",² "Ona olan sevgisine rağmen malı akrabaya, yetime, miskine ve yolcuya veren...",³ "Sevdiğiniz şeylerden karşılıksız vermedikçe iyiliğe erişemezsiniz."⁴ Ayetleri ile Hz. Peygamber'in, "Hediyeleşin, zira hediye, kalpteki kuşkuları giderir. Komşu kadın, komşusu kadından gelen (hediye) hakir görmesin, bir koyun paçası olsa bile."⁵ "Bana bir koyunun inciği kadar ayağı hediye edilse kabul ederim, böyle bir yemeği yemeye

¹ Ebü'l-Fazl Mecdüddin Abdullah b. Mahmud b. Mevdud Mevslî, *el-İhtiyar li ta'lîl'l-Muhtar*, thk. Mahmud Ebû Dakîka (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1987), 3/48.

² en-Nisâ 4/4.

³ el-Bakara 2/177.

⁴ Al-i İmrân 3/92.

⁵ Tirmizî, "Hibe", 6.

çağrılısam icabet ederim.”⁶ Hadisleri ve Hz. Aişe'nin “Resulullah hediye kabul ederdi.”⁷ Yö-
nündeki rivayeti hibenin meşruluğunu gösteren asli delillerdendir.

İslâm hukukundaki akit nazariyesi, fıkıhın başlangıçta meseleci tarzda ve münferit fikhî meselelere getirilen dinî-hukukî çözümler şeklinde doğması ve gelişmesi sebebiyle model akit olarak ele alınan ve ayrıntılı bir şekilde değerlendirilen satım/bey' akidinde örneklendirilerek ortaya konulmuştur. Zamanla ele alınan diğer akit çeşitleri gibi hibe akdi de bu çerçevede satım akdi kıstas alınarak açıklanmaya çalışılmıştır. Bu sebeple klasik fıkıh kitaplarında yer alan 'Kitâbü'l-Hibe' bölümlerinde hibe işleminin çok defa satım akdine kıyasla açıklandığı ve ona göre farklılık taşıyan veya özellik arz eden yönleriyle incelendiği görülür.⁸

Bu çalışmada Hanefi fıkıh anlayışında hibe olgusunun yerine kısaca değinildikten sonra hibe eden kişinin hibesinden dönebilmesi için gerekli şartların neler olduğu konusu irdelenmeye çalışılacaktır. Çalışma içinde bazen Hanefilerin dışındaki fukahanın görüşlerine de yer verilecektir. Ancak mesele Hanefi mezhebi merkezli değerlendirileceği için diğer mezheplerin görüşleri bazen belirtilmeden geçilecektir.

1. Hibenin Tanımı ve Mahiyeti

Hibe kelimesi sözlük anlamı itibariyle; karşılıksız vermek, bağışlamak gibi manalara gelmektedir.⁹ Hanefi mezhebine göre istilahi olarak ise, özel borç ilişkileri kategorisine giren ve değeri olan bir malın karşılıksız olarak başkasına temlikini ifade eden akde verilen isimdir.¹⁰ Dilimizde hediye, bağış, sadaka ve teberru gibi kelimeler hibe ile eş anlamlı olarak kullanılsa da teberruun daha geniş, sadaka ve hediye'nin daha dar kapsamlı ve kısmen farklı amaç taşıdığı, bu sebeple hibenin daha teknik ve hukukî bir terim olduğu söylenebilir. İslam hukuk literatüründe bu hukukî işlemin taraflarına *vâhib* ve *mevhûbün leh*, hibeye konu olan şeye de *mevhûb* denilmektedir.¹¹

⁶ Tirmizî, “Ahkâm”, 10.

⁷ Buhârî, “Hibe”, 11; Tirmizî, “Birr”, 34; Ebu Davûd, “Buyu”, 87.

⁸ Mevsilî, *el-İhtiyar*, 3/48; Ali Bardakoğlu, “Hibe”, *TDV İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık, 1998), 17/421.

⁹ Ebû'l-Fazl Muhammed b. Mükerrrem b. Ali el-Ensârî ibn. Manzur, *Lisânü'l-Arab* (Beyrut: Dâru Sadır, 1414 h.), 1/803.

¹⁰ İbrahim b. Muhammed b. İbrahim el-Halebî el-Hanefî, *Mültega'l-Ebhur*, thk. Halil Umran el-Mensur (Beyrut: Darü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1998), 3/489; Abdülganî b. Talib b. Hammade ed-Dımaşkî el-Hanefî Meydânî, *el-Lübab fi Şerhi'l-Kitab*, thk. Muhammed Muhyiddin Abdülhamid (Beyrut: el-Mektebetü'l-İlmiyye, t.y.), 2/171; Mehmet Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, 5. Baskı (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015), 196.

¹¹ Ayhan Hıra, “Klasik Fıkıh Kaynaklarında Hibeden Dönme Meselesine İlişkin Temel Yaklaşımlar”, *International Journal of Social Science* 58 (2017), 238; Bardakoğlu, “Hibe”, 17/421.

Hibe, genel anlamıyla bir malın karşılıksız temlikini¹² konu alan, borçlar hukuku alanıyla ilgili bir akit¹³ türüdür. Bu akit karşılıklı borç doğuran akitler grubundan istisna edilen sözleşmelerdendir. Zira hibe akdinde sadece hibede bulunan için bir borçtan söz edilirken hibe edilen kişinin bu akde bağlı bir borç altına girmesi söz konusu olmamaktadır.

Fıkıh doktrininde hibe ile ilgili farklı yönlerine dikkat çekilen tanımlar yapılmıştır. Hibe ile ilgili yapılan tanımların birleştikleri ortak nokta, “karşılık beklenmeksizin bir malın sahibi tarafından hayatta iken temlik” şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Nitekim bu hukuki işlem Mecelle’de, “Hibe bilâ ivaz bir malı ahara temliktir.”¹⁴ Şeklinde tanımlanmıştır. Tanımda yer alan “karşılıksız olma” ve “temlik” unsurları bu işlem için önemlidir. Zira bu unsurlar hibeyi satım, âriyet ve karz gibi akitlerden ayırmaktadır.¹⁵

2. Hibe Akdinin Kuruluşu

Hanefilere göre icap ve kabul olarak ifade edilen irade beyanları akitlerin kuruluşunda ve hukuken sonuç doğurmasında önemlidir. Hibe akdi “İcap ve kabul ile kurulur, teslim almakla tamamlanır.” Hibeye dönük bu iki irade beyanı birbirine uygun olmadığı sürece hibe akdi gerçekleşmiş olmaz.¹⁶ Ancak hibenin sadece taraflardan birine borç yükleyen özellikte olması sebebiyle icap ve kabul arasında bir derecelendirme yapıp yapılmayacağı İslam hukukçuları arasında tartışmalıdır. Hanefiler bu şartları akdin yapısında ve işleyişinde oynadıkları role göre kuruluş (in’ikad), sıhhat, yürürlük (nefâz) ve bağlayıcılık (lüzum) şartları şeklinde dört ayrı merhalede ele alırlar.¹⁷

2.1. Taraflar

Hibe akdinde icap ve kabulün sonucu olarak görülen taraflar Hanefilere göre akdin rüknü değil akdin oluşabilmesinin gereğidir. Ancak icap ve kabulün taraflara bağlı olması onları önemli kılar.¹⁸ Teberru’ akitlerinden kabul edilen hibe akdinde özellikle hibede bulunan taraf açısından ehliyet bağlamında diğer akitlere göre daha dikkatli davranılması gerekir. Çünkü hibede bulunan için bu tasarruf, mal varlığı açısından sırf zarar sonucu doğurmaktadır. Bu sebeple İslâm hukukunda, hibede bulunacak tarafın

¹² Şemseddin Hatib Muhammed b. Ahmed Kahiri Şâfiî Şirbînî, *Muğni’l-muhtâc ilâ Ma’rifeti meâni elfazi’l-Minhac* (Kahire: Musta el-Babi el-Halebî, 1958), 2/396; Meydânî, *el-Lübab*, 2/171.

¹³ Vehbe ez-Zuhaylî, *el-Fıkhü’l-İslâmî ve edilletuhu* (Dimeşk, Daru’l-Fikr, t.y.), 5/3981.

¹⁴ Mecelle, md. 833.

¹⁵ Hayreddin Karaman, *Anahatlarıyla İslam Hukuku*, 15. Baskı (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2011), 3/296; Alpaslan Alkış, “Akit Çeşitleri” *İslam Hukuku (Eya-Borçlar-Şirketler)*, (İstanbul: Hikmetevi Yayınları, 2020), 266.

¹⁶ Mevsilî, *el-İhtiyar*, 2/4; Karaman, *Anahatlarıyla İslam Hukuku*, 3/297; Hayreddin Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, 5. Baskı (İstanbul: İz Yayıncılık, 2009), 2/90.

¹⁷ Meydânî, *el-Lübab*, 2/171; Bardakoğlu, “Hibe”, 17/422.

¹⁸ Mevsilî, *el-İhtiyar*, 3/48; Meydânî, *el-Lübab*, 2/171; Alpaslan Alkış, *İslam Hukukunda Sosyal Yardımlaşma Sözleşmesi Ariyet Akdi*, (İstanbul: Hikmetevi Yayınları, 2019), 25.

eksiksiz olarak tam eda ehliyetine sahip olması gerektiği hususunda fikir birliği vardır. Bu konu Mecelle’de, “Vâhibin (hibede bulunan) âkıl ve bâliğ olması şarttır.”¹⁹ Biçiminde kural haline getirilmiştir. Buna göre tam eda ehliyetine sahip olmayan gayri mümeyyizler ile henüz rüştüne ermeyenlerin mallarından veli ve vasîleri de dâhil hiç kimse hibe ve teberruda bulunamaz.

Hibeyi kabul eden taraf açısından bu hukuki işlem sırf kazandırıcı bir mahiyette olduğu için lehine bağışlama yapılanın vücûb ehliyetine sahip olması, yani işlem sırasında hayatta bulunması yeterli kabul edilmiştir. Ancak mümeyyizlerin hibeyi kabul etmeleri hukuken akdi geçerli kılarken mümeyyiz olmayanların hibe edilen şeyi kabzi geçerli olmaz, onlar adına hibeyi kanunî temsilcileri kabul eder.²⁰ Bu bağlamda cenin için yapılan vasiyet geçerli olduğu halde fakihlerin çoğunluğuna göre hibe batıldır.²¹

Hibe konusunda yaş küçüklüğü dolayısıyla hacr altında olanlar için getirilen bu hukukî koruma, delilik ve bunaklık sebebiyle hacr altına alınanlar için de tartışmasız geçerlidir ve kanunî temsilcileri bunlara ait mallardan teberru niteliğinde bir tasarrufta bulunamazlar. Ölçüsüz savurganlığı (sefeh) hacr sebebi gören İslam hukukçuları, hacr altına alınmış sefihin vakıf ve hibe gibi ivazsız tasarruflarını da geçersiz kabul ederler. Ayrıca alacaklıların haklarını korumak maksadıyla, borcundan dolayı hacr altına alınan kimsenin hibesi de geçerli kabul edilmez. Bunun gibi ölümcül bir hastalığa yakalanan kimsenin hastalığın etkisinde kaldığı süreçte yaptığı hibenin geçerliliği fakihler arasında tartışmalıdır. Böyle bir hibenin geçerliliği, belli durumlarda vasiyet hükmünde kabul edilip terekenin üçte birini aşmama şartıyla sınırlandırılırken belli durumlarda ise hibe edilen malın kabzedilmiş olması şartına yahut mirasçıların veya alacaklıların iznine bağlanmıştır.²²

İvazlı olmama esası üzerine bina edilmesine rağmen İslam hukukçuları bazı durumlarda hibe akitlerinin ivazlı olabileceğini de kabul etmişlerdir.²³ Bu durum Mecelle’de, “İvaz şartı ile olan hibe sahih ve şart muteberdir.”²⁴ Şeklinde ifade edilmiştir. İvazlı hibeleri satım akdinden ayıran en önemli fark ivazlar arasında bir denkleştirmenin olmayışıdır.²⁵

¹⁹ Mecelle, md. 859.

²⁰ Mevsilî, *el-İhtiyar*, 3/49; Meydânî, *el-Lübab*, 2/174; Alkış, “Akit Çeşitleri”, 267.

²¹ Bardakoğlu, “Hibe”, 17/422.

²² Ebu’l-Velid Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. Ahmed Kurtubî İbn Rüşd, *Bidâyetü’l-Müctehid ve Nihâyetü’l-Muktesid* (Kahire: Daru’l-Hadis, 2004), 4/112; Mecelle, md. 877-880.

²³ Mevsilî, *el-İhtiyar*, 3/51; Meydânî, *el-Lübab*, 2/176.

²⁴ Mecelle, md. 855.

²⁵ Mevsilî, *el-İhtiyar*, 3/52; Meydânî, *el-Lübab*, 2/176.

2.2. Hibe Konusu Olan Şey

İslam hukukuna göre, genelde hibe akdinde üzerinde akdin gerçekleştiği (ma' kud aleyh) malın hibe vaktinde bağışlayanın mülkiyetinde bulunması, mevcut, malum, muayyen ve mütekavvim olması şarttır. Ancak hibeye özgü olarak bazı istisnalar da kabul edilmiştir. Henüz elde edilmemiş fakat elde edilmesi kuvvetle muhtemel olan bazı malların hibesi caiz görülmüştür.²⁶ Örneğin, ileride kendisine düşecek olan mirastan belli bir malı hibe etmek veya yaptığı bir yatırımdan elde edeceği kazancın önceden hibe edilmesi böyledir.

3. Hibenin Çeşitleri ve Hükümü

Hibe işleminin hukuken tamamlanmış olarak kabul edilebilmesi için kendisine hibe yapılan kişinin hibe edilen şeyi kabzetmesinin şart olup olmadığı tartışmasına bağlı olarak akdin gerçekleşmesiyle ya da hibe edilen şeyin kabzının ardından bağışlanan şeyin mülkiyetinin bağışlanan kişiye geçeceği Mecellede benimsenmiştir.²⁷ Bundan dolayı hibe temlik yani mülkiyeti geçirici/nakledici akit olarak kabul edilmektedir.²⁸

Hibe akdi sırasında bir ivazın/karşılığın belirtilmesi veya hibeden rücu' etme şartı koşulması ya da hibe akdinin bir şarta bağlanması gibi hususlara bağlı olarak hibenin hükümünün değişeceği kabul edilmiştir. Böyle durumlarda hibe akdinin taraflarının hak ve sorumluluklarında da bir değişim meydana gelir. Hibe edilen kişi hibe edilen şeyi kabzetmeden ölürse varislerinin bunu kabzetme veya etmeme hakları olduğu görüşüne sahip olanlar olduğu gibi, akdi gayri lazım olarak görüp akdin batıl olacağını savunanlar da vardır.²⁹

Hibede bulunan şahsın yaptığı hibesinden karşı taraf hibe edileni kabzettikten sonra dönüp dönemeyeceği veya hangi şartlarda dönebileceği meselesi İslam hukuk doktrinindeki tartışmalı hususlardandır. Hibeden dönmeyi hoş görmeyen hadislerin³⁰ hukukî bir yaptırıma delalet edip etmediği konusu yoruma açık olduğu gibi babanın oğluna yaptığı bağıştan dönebileceğini söyleyen, hibenin ivazlı olması veya hibe edilen malın kabzedilmiş bulunması gibi kayıtlar getiren hadislerin ve sahabe sözlerinin de

²⁶ Mevsilî, *el-İhtiyar*, 3/50; Halebî, *Mültega'l-Ebhur*, 3/494-495; Meydânî, *el-Lübab*, 172-173.

²⁷ Mecelle, md. 861.

²⁸ Halebî, *Mültega'l-Ebhur*, 3/489-492; Karaman, *Anahatlarıyla İslam Hukuku*, 3/299; Abdulkadir Şener, "İslam Hukukunda Hibe ve Diğer Teberru Çeşitleri", *Diyanet Dergisi* 10/2 (1984), 9.

²⁹ Alauddin Ebu Bekr b. Mes'ud b. Ahmed el-Hanefî el-Kâsânî, *Bedâiü's-Sanaî' fi Tertîbi's-Şerâi'* (Beirut: Darü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1986), 4/127; Ebu İshak İbrahim b. Ali b. Yusuf eş-Şirâzî, *el-Mühezzeb fi'l-Fıkhü'l-İmamü's-Şâfiî* (Beirut: Darü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1995), 2/334.

³⁰ Buhârî, "Hibe", 14, 30; Müslim, "Hibât", 1, 2; Ebû Dâvûd, "Büyû", 81.

bulunması, fakihlerin farklı ilke ve hukukî yaklaşımdan hareketle farklı sonuçlara varmasına zemin hazırlamıştır.³¹

Hanefî mezhebindeki genel kabule göre hibe edenin rucû'una engel durumlar bulunmadığı sürece hibesinden rucû' edebilmesi asıldır. Yani hibede asıl olan rucû' edilebilir olmasıdır. Hibe eden kişinin, hibe ettiği şeyi karşı taraf kabzetmeden önce akit henüz hukuken tamamlanmadığı için hibeden rucû' edilebileceği hükmü kabul edilmiştir.³² Hibe eden kişi hibesinden hemen sonra hibe ettiği şeyi karşı tarafın kabzetmesine mani olursa bu da hibeden dönme olarak değerlendirilmiştir.³³ Karşı tarafın kabzetmesinden sonra ise hibe eden kişinin tek başına hibeden rucû' edemeyeceği esas alınmıştır. Hatta böyle bir durumda hibe eden hibesinden rucû' edip bağışladığını geri alırsa gasıp sayılır. Bu durumda ancak hibe edilen kişinin rızasıyla ya da mahkeme kararıyla hibesinden rucû' edilebileceği kabul edilmiştir.³⁴

Hibe gerçekleşikten sonra tarafların karşılıklı rızasıyla hibeden rucû' edilmesi Hanefilerin çoğunluğunun görüşüne göre mevcut hibe akdinin feshedilmesi olarak değerlendirilirken, İmam Züfer bu durumun yeni bir hibe olacağı kanaatindedir.³⁵ Mahkeme kararıyla hibeden rucû'da ise, karar daha önce yapılan hibe akdinin feshi mahiyetinde olur ve rucû' bu feshin sonucu olarak gerçekleşir. Hibe edenin talebi üzerine hâkim, rucû'a engel olan bir sebebin bulunmaması ve rucû' talebinin makul bir gerekçeye dayanıyor olması halinde akdin feshine karar vererek hibe eden kişinin hibesinden rucû' edebilmesine imkân sağlar.³⁶ Bu durum hibe akdinin gayri lazım olduğu³⁷ anlayışına dayanır.

4. Hibeden Rucû'un Şartları

Herhangi bir karşılık beklenmeksizin bir malın sahibi tarafından hayatta iken bir başkasına temlikini ifade eden hibede hibe edenin bir karşılık almamış olması hibe ettiği mal üzerinde hâlâ bir tasarrufta bulunabileceği yaklaşımını içermektedir. Bir karşılık almadığı için sanki mal tam olarak onun kontrolünden çıkmamış gibi bir algının oluşması özellikle Hanefilerde hibeden rucû'un mümkün olabileceği düşüncesini geliştirmiştir.³⁸

³¹ Kâsânî, *Bedâiü's-Sanai'*, 6/112; Bardakoğlu, "Hibe", 17/425.

³² Mevsilî, *el-İhtiyar*, 3/48; Meydânî, *el-Lübab*, 2/171; Mecelle, md. 862,863.

³³ Mevsilî, *el-İhtiyar*, 3/48; Mecelle, md.863.

³⁴ Meydânî, *el-Lübab*, 2/177; Mecelle, md. 864.

³⁵ Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslâmî ve edilletuhu*, 5/4012.

³⁶ Mevsilî, *el-İhtiyar*, 3/53; Mecelle, md. 864-865.

³⁷ Kâsânî, *Bedâiü's-Sanai'*, 6/127.

³⁸ Mevsilî, *el-İhtiyar*, 3/51; Hıra, "Klasik Fıkıh Kaynaklarında Hibeden Dönme Meselesine İlişkin Temel Yaklaşımlar", 242.

Hibeden dönmeyi Hanefîler, dinen mekruh görmüş olmalarına rağmen hibe edilen şeyin kabzından sonra bile kural olarak hibeyi gayri lazım akit kabul ederek belirli şartlarda hibede bulunan şahsın hibesinden dönebileceği fikrindedirler.³⁹ Onlar bu görüşlerini, “bağışlayanın bir karşılık almadığı sürece hibe ettiği malda en çok hak sahibi olduğu”⁴⁰ şeklindeki rivayete ve hukukî müeyyide uğruna kişilerin irade ve mülkiyet haklarını sınırlandırmayı uygun görmeyişleri ile başkalarının hukukunu ihlal etmediği sürece bu ilkenin teberra’ akitlerinde öncelikli olarak uygulanabileceği anlayışına dayandırırılar.⁴¹ Bir düzensizliğe ve anlaşmazlığa sebebiyet verilmemesi için bu konuda hâkimin denetimini yeterli görürler.⁴² Bu konuda ayrıca, Hz. Peygamber’den rivayet edilen, “Hibede bulunan, bir ivaz/karşılık almamışsa, hibesinden rucû’ edebilir”⁴³ anlamındaki hadisi delil kullanırlar.⁴⁴ Bu görüşlerine rağmen Hanefîler ibadet, âdâb ve insani davranış mahiyetini taşıyan veya ivazlı hale gelmiş hibeden dönmeyi caiz görmezler.⁴⁵

Hibe eden şahsın hibesinden dönmemesi esas olmakla birlikte hibesinden dönebilmesi için bazı şartlar bulunmaktadır. Hanefîler dini hüküm olarak hibeden dönmeyi mekruh görmüşler ancak hukuken belirli şartlarda caiz olduğu kanaatindedirler.⁴⁶ Hibeden dönebilmek için bulunması gereken şartları genel olarak aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür.

1. Hibe eden ile hibe edilen arasında kan bağıının bulunmaması gerekir. Buna göre hibesinden dönmek isteyen kişi ile hibe ettiği arasında usul ve fûrû, kardeş ve kardeş çocuğu, hala, teyze, amca ve dayı gibi yakın akraba olmama şartı aranır.⁴⁷ Hanefîler yakın akrabaya yapılan hibeyi karşılık alınmış hibe gibi değerlendirdikleri için bu kategoride sayılan kişilere yapılan hibeden dönmeyi caiz görmemişlerdir.⁴⁸

2. Evlilikten doğan bir sıhriyet bağı bulunmamalıdır. Buna göre kocanın karısına veya karının kocasına yaptığı hibeden dönmek caiz değildir.⁴⁹ Ancak aralarında böyle

³⁹ Ebû Bekr Alâeddin Muhammed b. Ahmed b. Ebî Ahmed Semerkandî, *Tuhfetu'l-Fukahâ* (Beyrut: Darü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1984), 3/166.

⁴⁰ Semerkandî, *Tuhfetu'l-Fukahâ*, 3/166; Kâsânî, *Bedâiü's-Sanai'*, 6/132.

⁴¹ Mevsilî, *el-İhtiyar*, 3/51.

⁴² Bardakoğlu, “Hibe”, 17/425.

⁴³ İbnMâce, “Hibât”, 6.

⁴⁴ Ebû Bekr Şemsüleimme Muhammed b. Ahmed b. Sehl Serahsî, *el-Mebhut* (Beyrut: Daru'l-Ma'rife, 1993), 12/48; Mevsilî, *el-İhtiyar*, 3/51.

⁴⁵ Mevsilî, *el-İhtiyar*, 3/51.

⁴⁶ Kâsânî, *Bedâiü's-Sanai'*, 6/132; Mevsilî, *el-İhtiyar*, 3/51-52; Hıra, “Klasik Fıkıh Kaynaklarında Hibeden Dönme Meselesine İlişkin Temel Yaklaşımlar”, 244-247.

⁴⁷ Semerkandî, *Tuhfetu'l-Fukahâ*, 3/167; Mevsilî, *el-İhtiyar*, 3/51-52; Halebî, *Mültega'l-Ebhur*, 3/503; Karaman, *Anahatlarıyla İslam Hukuku*, 3/300; Mecelle, md. 866.

⁴⁸ Kâsânî, *Bedâiü's-Sanai'*, 6/133; Mevsilî, *el-İhtiyar*, 3/51-52; Meydânî, *el-Lübab*, 2/176.

⁴⁹ Semerkandî, *Tuhfetu'l-Fukahâ*, 3/167; Mevsilî, *el-İhtiyar*, 3/52; Halebî, *Mültega'l-Ebhur*, 3/502; Meydânî, *el-Lübab*, 2/176; Karaman, *Anahatlarıyla İslam Hukuku*, 3/300; Mecelle, md. 867.

bir bağ bulunmayan bir kadının erkeğe veya erkeğin kadına yaptığı hibeden dönmesi mümkündür.

3. Hibe edilen eşya karşılığında bir bedel/ivaz alınmamış olması gerekir.⁵⁰ Bir malı başkasına bağışlayan kişi bu bağışına karşılık bir bedel/ivaz almış ve bağışlanan şey karşı tarafın eline geçmiş, bağışlayan da ivazı/karşılığı kabz etmiş ise bu kişinin hibesinden dönmesi caiz değildir.⁵¹ O halde hibesi karşılığında bir bedel almayan kişi, kural olarak hibesinden dönme hakkına sahiptir.

4. Bağışlanan mal bağışlanan kişinin elindeyken onda maldan ayrılması mümkün olmayacak şekilde bir artış olmamalıdır. Şayet bağışlanan şey bağışlanana teslim edildikten sonra onun yanındayken onda bir artış meydana gelmiş ise bu hibeden de dönülemez. Ancak malda meydana gelen artış mala bitişik değil, ondan ayrılabilir nitelikteyse bu durum hibeden dönmeye hukuken engel teşkil etmez.⁵² Örneğin bağışlanan arsa üzerine bina yapılması, tarlaya ağaç dikilmesi durumunda hibeden dönme imkânsızlaşır.⁵³ Bir kişinin başkasına hibe ettiği at hibe edilen kişi yanında hamile kalmış ise bu durumda hibe eden hibesinden dönmeyebilir, ancak yavruladıktan sonra dönebilir. O zaman da yavru hibe edilen kişiye kalır.

Hibe edilen şeyde meydana gelen noksanlıklar kural olarak hibeden dönmeye engel teşkil etmezler. Çünkü bir kısmı fevt ettiğinden kalan kısım hibeden dönmeye mani olmaz.⁵⁴

Hibe edilen şeyin hibe edilen tarafından bir değişime uğratılması durumunda veya ayrılamayacak şekilde başka bir mal ile karışması halinde de durum böyledir. Örneğin bir kişiye kumaş hibe edilmiş olsa o da bu kumaştan elbise diktirse artık hibe edenin geri dönme imkânı kalmamıştır.⁵⁵

5. Hibe edilen malın hibe edilen kişinin mülkiyetinden çıkmamış olması gerekir.⁵⁶ Kendisine hibe yapılan kişi hibe edilen malı başkasına satmak veya hibe etmek gibi mülkiyetini devredici bir hukuki işlem yapmamışsa hibe eden hibesinden dönebilir.⁵⁷ Kendisine hibe yapılan kişi hibe edilen malın mülkiyetini başkasına devredecek şekilde

⁵⁰ Kâsânî, *Bedâiü's-Sanai'*, 6/131; Mevsilî, *el-İhtiyar*, 3/51-52; Halebî, *Mültega'l-Ebhur*, 3/501.

⁵¹ Mevsilî, *el-İhtiyar*, 3/52; Meydânî, *el-Lübab*, 2/176; Mecelle, md. 868.

⁵² Mevsilî, *el-İhtiyar*, 3/51; Mecelle, md. 869.

⁵³ Semerkandî, *Tuhfetu'l-Fukahâ*, 3/167; Mevsilî, *el-İhtiyar*, 3/51; Halebî, *Mültega'l-Ebhur*, 3/500; Meydânî, *el-Lübab*, 2/175.

⁵⁴ Semerkandî, *Tuhfetu'l-Fukahâ*, 3/168; Mevsilî, *el-İhtiyar*, 3/51; Meydânî, *el-Lübab*, 2/175.

⁵⁵ Semerkandî, *Tuhfetu'l-Fukahâ*, 3/167; Mevsilî, *el-İhtiyar*, 3/51.

⁵⁶ Semerkandî, *Tuhfetu'l-Fukahâ*, 3/168; Mevsilî, *el-İhtiyar*, 3/51; Halebî, *Mültega'l-Ebhur*, 3/502; Meydânî, *el-Lübab*, 2/175.

⁵⁷ Mecelle, md. 870.

bir hukuki tasarrufta bulunmuşsa hibe edenin hibeden dönme hakkı ortadan kalkmış olur.

6. Hibe edilen şeyin helâk olmamış veya tüketilmemiş olması gerekir.⁵⁸ Hibe edilen şey hibe edilen kişinin elinde herhangi bir olay sonucu helak olmuş ise ya da tüketilecek cinsten olduğu için hibe edilen kişi tarafından tüketilmiş ise hibe edenin bu hibeden dönme imkânı kalmamıştır.

7. Taraflardan her ikisinin de hayatta olması gerekir.⁵⁹ Hibe eden veya kendisine hibe yapılan taraflarda birinin ölümü halinde hibe edenin hibesinden dönme imkânı kalmaz. Hibe edenin ölümü halinde hibeden dönme iradesini sergileyecek tarafın bulunmaması söz konusu olduğu için hibe edilenin ölümü halinde ise hibe edilen malın artık onun mülkiyetinden çıkıp mirasçıların mülkiyetine geçtiği için hibeden dönülemez. Zira hibeden dönülebilmesi için hibe edilen şeyin hibe edilenin mülkünde sabit olması gerekir.⁶⁰

8. Hibe edenin bu hibeyi hayır ve sevap maksadıyla yapmamış olması gerekir. Çünkü sadaka olarak verilen şeylerden karşı tarafın kabzından sonra dönülmesi caiz görülmemiştir.⁶¹ Bir Müslüman'ın yaptığı ibadetlerden geri dönmesi caiz olmadığı gibi sadaka niyetiyle yaptığı bağışlardan da dönmesi caiz değildir.

9. Hibenin borcun ibrâsı şeklinde yapılmamış olması gerekir.⁶² Alacaklı olan şahıs alacağını borçlusuna bağışladıktan sonra onun bu bağışından dönmesi de caiz görülmemiştir. Nitekim İslam hukukundaki külli kaidelerden birinde; "sakıt olan şey avdet etmez."⁶³ Denilerek bir defa düşürülmüş olan borcun tekrar geriye dönüşü olmayacağı prensipte kabul edilmiştir.

Malikî, Şafiî ve Hanbelî mezheplerine göre tamamlanmış bir hibenin hibede bulunan taraf açısından bağlayıcılık kazandığı, babanın çocuğuna hibesi hariç hibede bulunanın hibesinden dönemeyeceği görüşü esastır. Babanın çocuğuna yaptığı hibeden dönebilmesi için de bağışlanan malın çocuğun elinde halen mevcut olması, köklü değişikliğe uğramamış bulunması veya hibeye bir karşılık alınmamış olması gibi şartlar aranır.⁶⁴ Cumhurun hibeden rüçû' kural olarak câiz görmeyişi, hem babanın çocuğuna yap-

⁵⁸ Halebî, *Mültega'l-Ebhur*, 3/503; Meydânî, *el-Lübab*, 2/177; Mecelle, md. 871.

⁵⁹ Semerkandî, *Tuhfetü'l-Fukahâ*, 3/168; Karaman, *Anahatlarıyla İslam Hukuku*, 3/300; Mecelle, md. 872.

⁶⁰ Mevsilî, *el-İhtiyar*, 3/51; Meydânî, *el-Lübab*, 2/175.

⁶¹ Mevsilî, *el-İhtiyar*, 3/54; Meydânî, *el-Lübab*, 2/178-179; Mecelle, md. 874.

⁶² Mevsilî, *el-İhtiyar*, 3/48; Mecelle, md. 873.

⁶³ Mecelle, md. 51.

⁶⁴ Şîrâzî, *el-Mühezzeb fi'l-Fıkhü'l-İmamî's-Şâfiî*, 2/335; Kurtubî, *Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid*, 4/117-118; Ebû Muhammed Muvaffakuddîn Abdullah b. Ahmed b. Muhammed b. Kudâme Cemmâilî Makdisî

tiği hibe hariç hibeden dönmenin doğru veya helâl olmadığı anlamındaki hadise⁶⁵ hem de tamamlanmış akitlerin kalıcı hukukî sonuç doğurması ve ahde vefa ilkesine dayanır.⁶⁶ Ancak Hanefiler bu hadisi, bağışlananın rızası veya hâkimin hükmü olmadan hibeden rücû' edilemeyeceği şeklinde anlarlar.⁶⁷

Hanefilerin dışındaki mezheplerdeki genel kabul, hibeden rücû' -babanın çocuğuna yaptığı hibe hariç- kural olarak câiz görmemekle birlikte bazı özel durumlarda onlar da rücû'a imkân tanır. Meselâ Mâlikîler, kabzın bağışlayanın borca batmış olması sebebiyle geciktirilmesi, malın kabz öncesi başkasına bağışlanıp teslim edilmesi gibi durumlarda,⁶⁹ Şâfiîler ivaz şartlı hibede ivazın yerine getirilmemesi halinde hibeden rücû' edilmesini de câiz görürler.⁷⁰

Hanefiler de dâhil fakihlerin büyük çoğunluğu, babanın çocuğuna yaptığı hibeden bağışlanan mal kabzedilmiş olsa bile dönebileceğini söylerken bunun haklı bir sebeple yapılmasının doğru olacağını, aksi bir durumun en azından ahlâken çirkin bir davranış sayıldığını belirtmeyi de ihmal etmezler. Öte yandan babaya, bazı fakihlere göre anne-babaya veya bütün usule tanınan bu ayrıcalık bu konudaki hadisin (yk. bk.) açık hükmüne dayandırıldığı gibi hibenin ve hibeden rücû'un, çocuğun eğitimi ve iyiye yönlendirilmesi veya yapacağı hatalı harcamaların önlenmesi açısından etkili bir yöntem ve tedbir olabileceği açıklamasıyla da savunulur.⁷¹

Sonuç

Hanefi fakihler her meselede olduğu gibi hibe akdini de Kur'an ve Sünnet çerçevesinde ele almış, bu akdi incelerken bir yandan satım akdi üzerinden hareket etmişler, diğer yandan da teberru nitelikli diğer akitlerden ayırmaya özen göstermişlerdir. Bu şekilde hibenin anlam sahasını daraltmak suretiyle hibe akdinin sınırları belirlenmiştir. Hibe ile ilgili dünyevi ve uhrevi açıklamalar yapan, hükümler ortaya koyan pek çok hadisin varlığı Hanefi fakihlerin hibe konusunda farklı içtihatlarında bulunmasına zemin hazırlamıştır.

İbn Kudâme, *el-Kâfi fi Fıkhı'l-İmam-ı Ahmed* (Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1994), 2/262-263; Bardakoğlu, "Hibe", 17/425.

⁶⁵ İbn Mâce, "Hibât", 2; Ebû Dâvûd, "Büyû", 81; Tirmizî, "Büyû", 62.

⁶⁶ Şîrâzî, *el-Mühezzebe fi'l-Fıkhı'l-İmamı's-Şâfiî*, 2/335; Kurtubî, *Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid*, 4/117-118.

⁶⁷ Bardakoğlu, "Hibe", 17/425.

⁶⁸ Şîrâzî, *el-Mühezzebe fi'l-Fıkhı'l-İmamı's-Şâfiî*, 2/336.

⁶⁹ Kurtubî, *Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid*, 4/114.

⁷⁰ Şîrâzî, *el-Mühezzebe fi'l-Fıkhı'l-İmamı's-Şâfiî*, 2/336; Karaman, *Anahatlarıyla İslam Hukuku*, 3/299.

⁷¹ Mevsilî, *el-İhtiyar*, 3/51; Bardakoğlu, "Hibe", 17/426.

Hanefiler hibe akdinin bağlayıcı olması için icap ve kabule ek olarak mevhubun kabzını da şart koşmuştur. Bu genel kabulün dışında bazı fakihler ise hibe akdinin diğer akit çeşitlerinde olduğu gibi icap ve kabul ile bağlayıcı olacağı kanaatindedir. Hibe konusunda bir başka ihtilaf ise hibede bulunan kişinin hibesinden dönüp-dönemeyeceği meselesidir. İslam Hukukçularının çoğuna göre hibeden dönmek asıl, dönmek ise istisnadır. Ancak Hanefiler “hibede bulunan kişinin hibe edilen şeye daha hak sahibi olduğu” ilkesinden hareketle hibede bulunan kişinin hibesinden dönebileceğini savunmaktadırlar.

Hanefiler hibede bulunan kişinin hibesinden dönebileceğini savunurken, hibeden dönmeyi esas alan hadislerin hukuki değil, ahlaki müeyyidelere sahip olduğu kanaatindedirler. Hanefiler her ne kadar hibeden dönülebileceğini savunsalar da kan hısımlığı, sıhriyet, karşılıklı hibe, hibe edilen malda ayrılmaz bir ziyadenin olması, hibe edilen malın bağışlanan kişinin elinden çıkması, bağışlanan malın helak olması veya tüketilmesi, taraflardan birinin ölümü, hibenin hayır ve sevap amacıyla yapılması ve hibenin borcun ibrası şeklinde yapılması durumlarını hibeden dönmeye engel olarak görürler.

Kaynakça

- Alkış, Alpaslan. *İslam Hukukunda Sosyal Yardımlaşma Sözleşmesi Ariyet Akdi*. İstanbul: Hikmetevi Yayınları, 2019.
- Alkış, Alpaslan. *“Akit Çeşitleri” İslam Hukuku (Eşya-Borçlar-Şirketler)*. İstanbul: Hikmetevi Yayınları, 2020.
- Bardakoğlu, Ali. “Hibe”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. 17/421-426. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık, 1998.
- Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail. *el-Camiu's-Sahih*. nşr. Muhammed Züheyr b. Nasr. 8 Cilt. b.y.: Dâru Tavki'n-Necât, 2. Basım, 1422/2001.
- Ebû Dâvud, Süleyman b. Eş'as b. İshak el-Ezdî es-Sicistânî. *Sünenu Ebî Davud*. thk. Muhammed Muhyiddin Abdülhamid. 4 Cilt. Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye, t.y..
- Erdoğan, Mehmet. *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*. 5. Baskı İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015.
- Halebî, İbrahim b. Muhammed b. İbrahim el-Hanefi. *Mültega'l-Ebhur*. thk. Halil Umran el-Mensur. 4 Cilt. Beyrut: Darü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1998.
- Hıra, Ayhan. “Klasik Fıkıh Kaynaklarında Hibeden Dönme Meselesine İlişkin Temel Yaklaşımlar”. *International Journal of Social Sciense* 58 (2017): 237-250.
- İbn Kudâme, Ebû Muhammed Muvaffakuddîn Abdullah b. Ahmed b. Muhammed b. Kudâme Cemmâilî Makdisî. *el-Kâfi fi Fikhi'l-İmam-ı Ahmed*. 4 Cilt. b.y.: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1994.
- İbn Mâce, Ebu Abdullah Muhammed b. Yezid er-Rebei el-Kazvini. *Sünenu İbn. Mâce*. 2 Cilt. Kahire: Matbaatü'l-İlmiyye, 1313.
- İbn Rüşd, Ebu'l-Velid Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. Ahmed Kurtubî. *Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid*. 4 Cilt. Kahire: Daru'l-Hadis, 2004.
- İbn. Manzur, Ebû'l-Fazl Muhammed b. Mükerrrem b. Ali el-Ensârî. *Lisânü'l-Arab*. 15 Cilt. Beyrut: Dâru Sadır, 1414 h.

- Karaman, Hayreddin. *Anahatlarıyla İslam Hukuku*. 3 Cilt.15. Baskı İstanbul: Ensar Neşriyat, 2011.
- Karaman, Hayreddin. *Mukayeseli İslam Hukuku*. 3 Cilt. 5. Baskı İstanbul: İz Yayıncılık, 2009.
- Kâsânî, Alaüddin Ebu Bekr b. Mes'ud b. Ahmed el-Hanefî. *Bedâiü's-Sanai' fi Tertîbi's-Şerâi'*. 7 Cilt. Beyrut: Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1986.
- Mecelle-i Ahkâm-i Adliyye. İstanbul: Hikmet Yayınları, 1987.
- Mevsilî, Ebü'l-Fazl Mecdüddin Abdullah b. Mahmud b. Mevdud. *el-İhtiyar li ta'lili'l-Muhtar*. thk. Mahmud Ebû Dakîka. 1 Ciltte 5 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1987.
- Meydânî, Abdülganî b. Talib b. Hammade ed-Dımaşkî el-Hanefî. *el-Lübab fi Şerhi'l-Kitab*. thk. Muhammed Muhyiddin Abdülhamid. 4 Cilt. Beyrut: el-Mektebetü'l-İlmiyye, t.y.
- Müslim, Ebü'l-Hüseyn el-Küşeyrî en-Nisaburî el-Haccac. *Sahihi Müslim*. thk. Muhammed Fuad Abdülbaki. 5 Cilt. Beyrut: Dâru İhyai't-Türasi'l-Arabi, 1956.
- Semerkandî, Ebû Bekr Alâeddin Muhammed b. Ahmed b. Ebî Ahmed. *Tuhfetu'l-Fukahâ*. 3 Cilt. Beyrut: Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1984.
- Serahsî, Ebû Bekr Şemsüleimme Muhammed b. Ahmed b. Sehl. *el-Mebcut*. 30 Cilt. Beyrut: Darü'l-Ma'rife, 1993.
- Şener, Abdükadir. "İslam Hukukunda Hibe ve Diğer Teberru Çeşitleri". *Diyanet Dergisi* 10/2 (1984): 3-11.
- Şîrâzî, Ebu İshak İbrahim b. Ali b. Yusuf. *el-Mühezzeb fi'l-Fıkhı'l-İmami's-Şâfiî*. 3 Cilt. Beyrut: Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1995.
- Şîrbînî, Şemsü'd-Din Muhammed b. Ahmed el-Hatip. *Muğni'l-Muhtac ilâ Ma'rifeti Meâni Elfâzı'l-Minhâc*. 6 Cilt. b.y.: Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1994.
- Tirmizi, Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre es-Sülemi. *Sünenü't-Tirmizi*. thk. Ahmed Muhammed Şakir. 5 Cilt. Kahire: Mustafa el-Babi el-Harabi, 1978.
- Zuhaylî, Vehbe. *el-Fıkhü'l-İslâmî ve edilletuhu*. 10 Cilt. Dımeşk: Darü'l-Fikr, t.y..

STRUCTURED ABSTRACT

Feeding on emotions, the grant has a long history as human history. In the historical process, it has found a widespread application under different names and form in almost every society and has been subject to various legal regulations. For this reason, Islamic law has also closely dealt with the grant phenomenon, and includes legal arrangements on the subject.

In this context, Islamic lawyers have included the issue of grant in their Works; made evaluations in the light of Quran and circumcised evidences about the nature of the grant, establishment conditions, validity conditions and whether or not the grant could be returned.

Hanafis take the view that the donor can return from the grant, since they adopt the approach that the donor can still make a disposition on the donated property in the grant, which refers to the assignment of a property by its owner to another while he is alive, without expecting any reward, and the recipient can return a completed grant. It accepted the view that it was binding for the party making the grant and that the donor, except for the father's child grant, cannot return from the grant. The fact that the Hanafis did not find it religiously correct and accepted the view that the grant could legally return from the grant is not absolute, it is bound by some conditions.

The feeling of benevolence and generosity arising from this social aspect and psychological structure of a person who is obliged to live with other people leads him to some sacrifices especially in favor of his loved ones. Among the social reflections of this understanding, donating a property by gifting it to someone else has an important place. Almost all religions and currents of thought supported this way of behavior throughout the history. Islam encourages Muslims to help them and share what they have with others by expecting their reward from Allah, and even consider their behaviors in the scope of worship.

As in other issues, in the grant issue, Islamic jurists have tried to prove legitimacy from the Quran and Sunnah.

As in all matters, Islamic Lawyers have dealt with the grant contract within the framework of the Quran and Sunnah, while examining the grant contract, they acted on the sale contract on the one hand, and on the other hand, they took care to distinguish it from other agreements of charity. In this way, the limits of the grant contract were determined by narrowing the scope of the grant. The existence of many hadiths, which make worldly and otherworldly statements about the grant and put forth provisions,

has paved the way for Islamic jurists to make different jurisprudence regarding the grant.

According to most of the Islamic Lawyers, in order for the grant contract to be binding, the receipt is also a must in addition to the requirement and acceptance. According to some Islamic jurists, the grant contract is binding on necessity and acceptance as in other types of contracts. In other words, the donor must deliver the grant to the person to whom the grant was made. Another controversy regarding the grant is whether the person making the grant can return from his/her grant. According to most Islamic jurists, not returning from the grant is the main and returning is the exception. However, Hanafis argue that the person making the grant can return from his/her grant based on the principle that “the person making the grant has more right to the donated thing”.

According to the general acceptance in the Hanafi madhab, it is grant as long as there are no obstacles to his recourse. In other words, what is essential in the grant is that it is recoverable. The provision that the donor can be recoduced from the grant has been accepted since the contract has not yet been legally completed before the other party accepts the thing he has given. If the donor prevents the other party from accepting the thing he donated immediately after his grant, this is considered as a return from the grant. After the other party’s acceptance, it is taken as a basis that the donor cannot withdraw from the grant alone. In such a case, if the donor gets back from his grant and gets back his donation, it will be considered useless. In this case, it is accepted that the donor can only recourse from the grant with the consent or court decision.

Although the general acceptance in sects other than Hanafis is not permissible as a rule, recourse from the grant -except form the grant made to the child-child of the father- in some special cases, they also allow recourse. For example, in cases such as delaying the receipt due to the fact that the donor is in dept an if the goods are donated and delivered to someone else before the receipt, Shafiis see it as permissible to recourse from the grant in case of non-fulfillment of the grant.